

Referansegrupper som verktøy for kontinuerlig kvalitetsforbedring

Grethe Sandstrak og Bjørn Klefstad

Norges Tekniske Naturvitenskapelige Universitet - NTNU

Sammendrag. NTNU sitt kvalitetssystem stiller krav til at emneansvarlig skal sørge for kontinuerlig kvalitetsutvikling i emner de har ansvar for. Emneansvarlig skal normalt gjennomføre emneevaluering ved bruk av referansegruppemetodikk som grunnlag, for å dokumentere og rapportere kvalitetsarbeid og utviklingstiltak i sine emner. Vi ser fra litteraturen at det er både styrker og svakheter knyttet til bruken av referansegruppemetodikk. For å kartlegge dagens praksis og erfaringer med metodikken ved vårt fakultet på NTNU, har vi utarbeidet og gjennomført en spørreundersøkelse rettet mot emneansvarlige og studenter ved flere av våre studieprogrammer. Med utgangspunkt i svarene fra spørreundersøkelsene og ulike artikler erfarer vi at emneevaluering og bruken av referansegrupper gjennomføres svært forskjellig og med ulikt opplevd utbytte. Resultater som vi har kommet fram til i denne artikkelen viser at bruk av referansegrupper som metode i kombinasjon med litt større fokusgrupper for evaluering av emner, kan gi verdifulle bidrag inn i, og sikre kontinuitet i kvalitetsarbeidet. Studenter og emneansvarlig opplever over tid kvalitetsutvikling og konkrete endringer basert på arbeidet som er gjort i referansegruppene. Videre erfarer vi at både studenter og emneansvarlige er positivt innstilt til emneevaluering og referansegruppemetodikk - under gitte forutsetninger - der den enkeltfaktoren som har størst betydning for både gjennomføring og resultat er emneansvarliges engasjement til evalueringsarbeidet.

Nøkkelord: Emneevaluering · Referansegruppemetodikk · Kvalitetsarbeid · Studiekvalitet · Kvalitetskultur

1 Introduksjon

I denne artikkelen skal vi se nærmere på emneevaluering og bruk av referansegruppemetodikk for å sikre kontinuerlig kvalitetsutvikling. NTNUs kvalitetssystem [5] beskriver på et overordnet nivå at :

Alle fagmiljøer skal utvikle god utdanningsledelse og kvalitetskultur med bruk av systematisk evaluering og god oppfølging

Målet for kvalitetsarbeidet knyttes til ulike roller og nivåer i NTNUs kvalitetssystem. Det vil si at administrasjonen følger opp administrative prosesser, fakultetene følger opp kvalitet i studieprogramporteføljen, studieprogramrådene følger

opp kvalitet i studieprogrammene og emneansvarlig følger opp kvalitet i emner. Vi skal i denne artikkelen se nærmere på det nivået som fokuserer på emneansvarlig og kvalitet i emner. Overordnet målsetting for kvalitet i emner kategoriseres av NTNUs kvalitetssystem innen følgende tre områder:

- at læringsutbytter er oppdatert og relevant
- at læringsaktiviteter bidrar til at studentene oppnår læringsutbyttene
- å sikre at det er sammenheng mellom læringsutbytter, læringsaktiviteter og vurdering.

Kvalitetssystemet ved NTNU krever at alle emner skal evalueres og inkludere studentevaluering ved hver gjennomføring. Dette gjøres normalt ved bruk av referansegruppemetodikk. Ut ifra NTNUs kvalitetssystem er det som skal måles studentenes læringsoppnåelse, gjennomført undervisning og relevans/ kvalitet i emneinnhold. Det vil si at både studentenes læring og gjennomført undervisning er gjenstand for evaluering, for å sikre kontinuerlig kvalitetsforbedring på emnenivå.

Knyttet til begrepet evaluering finnes det flere fortolkninger i forhold til hva som faktisk skal evalueres. I sin artikkel peker Sindre [7] på viktigheten av å være bevisst på hva som skal evalueres: Er det faglærers innsats, læremateriell, læringaktiviteter eller studentenes vurdering av læringseffekten av gjennomført undervisning? I denne artikkelen har vi et bredt fokus og åpner for at alle disse faktorene kan være en del av evalueringen. Om emneansvarlig ønsker å styre dette i en spesiell retning, er det opp til hver enkelt å gjøre dette. Men det er viktig med bevissthet rundt hva som faktisk skal evalueres.

Videre må det avklares hva resultatet av evalueringen skal brukes til. Er formålet kvalitetsforbedring av emnet eller er det overvåking/ rapportering til ledelsen. Edström[3] sier det er viktig å kommunisere tydelig til faglærere hva som er intensjonen med evalueringen, spesielt dersom hensikten er kvalitetsforbedring. Så lenge faglærer opplever intensjonen med evalueringen som en overvåking, så vil det kunne undergrave hensikten med evalueringen. Hvis hensikten er kvalitetsforbedring så vil det bli fokus på å finne forbedringsområder i motsetning til ved overvåking da hensikten er å fremskaffe informasjon som skal danne grunnlaget for en vurdering. Vårt fokus i denne artikkelen er kvalitetsforbedring av emnet.

Dagens rutiner for emneevaluering ved NTNU

Referansegruppemetodikk beskriver gjennomføringen og gir ideer/ressurser til hvordan evalueringen kan gjennomføres. I tilknytning til referansegruppemetodikk har emneansvarlig ansvaret for følgende oppgaver:

- å opprette referansegruppen (emneansvarlig må motivere til deltakelse)
- å kalle inn til referansegruppemøter (emneansvarlig setter opp møteplan for semesteret)
- å hente inn relevant datagrunnlag (for eksempel tidligere emnerapporter)
- å skrive emnerapport som skal inneholde referansegrupperapporten studentene i referansegruppen har utarbeidet som vedlegg

- å sende ut bekreftelse på utført arbeid til studentene etter siste møte

Anbefalte tema for referansegruppemøter kan være å diskutere om læringsutbyttene er oppdaterte, relevante og tydelig kommuniserte, om læringsaktivitetene er hensiktsmessige med riktig vanskelighetsgrad og progresjon, om vurderingsformen bidrar til læring og om den henger sammen med læringsutbytter og aktiviteter, eller om læringsmiljøet er av tilstrekkelig kvalitet.

Det oppfordres til å gjennomføre tre møter pr semester i hvert emne. Det første ved semesterstart, det andre halveis ut i semesteret og det siste etter eksamen er ferdig. Det første møte retter søkelyset på etablering av referansegruppen, mandat og formål, tiltak, samt en plan for gruppens videre arbeid for semesteret. Det andre møtet retter søkelyset på kvalitetsforbedringer for inneværende semester. Det kikkles spesielt på sammenhengen mellom læringsutbytter og gjennomførte læringsaktiviteter. Det siste møtet retter søkelyset på kvalitetsforbedringer for neste semester emnet kjøres. Det kikkles også her på sammenhengen mellom læringsutbytter, læringsaktiviteter og vurderingform, samt en egevaluering av referansegruppens arbeid. Datagrunnlaget som benyttes som innspill til referansegruppearbeidet kan være fjorårets emnerapport, resultater fra spørreundersøkelser blant studentene eller fra emneevaluering med klassen. Etter at alle tre referansegruppemøter er gjennomført skal emneansvarlig skrive emnerapport og legge inn liste over tiltak for neste semester emnet skal kjøres. Studentene i referansegruppen skriver referansegrupperapport, som er vedlegg til emnerapporten.

Til tross for tydelige beskrivelser i dagens kvalitetssystem erfarer vi at dagens praksis for emneevaluering gjennomføres svært ulikt. Dette kommer frem gjennom diskusjoner i faggruppen der enkelte peker på at de ikke bruker referansegrupper, statistikker som viser at ikke alle emner har registrert emnerapporter og/eller referansegrupperapporter, samt diskusjoner med studenter som deler sine erfaringer fra tidligere referansegruppearbeid. Kvalitetssystemet trekker frem at det er læringsutbyttene til emnet som skal evalueres og vi skal etterspørre sammenhengen mellom undervisning, læringsaktiviteter og vurdering. Men svært ofte ser vi at evalueringen fokuserer på faglærers innsats i klasserommet, læremateriell og praktiske forhold som bygninger, nettverk, varme og luftkvalitet.

Gjennomføring av emneevaluering handler om å ha en kontinuerlig forbedringsprosess. Dette er den gjentagende aktiviteten som utføres på alle nivå, for å sikre at organisasjonens ytelser kontinuerlig oppfyller de ulike interessentenes forventninger. Kontinuerlig forbedring handler litt om prosesser, men mest om kultur. Arbeidet med kontinuerlig forbedring må sees på som en naturlig del av hver enkelt sine arbeidsoppgaver og ikke noe som kommer i tillegg til dette arbeidet. Organisasjonens kultur må reflektere dette og menneskene som er involvert må ha forståelse for og tro på, at kontinuerlig forbedring av prosessene er en viktig del av arbeidet. For å sikre kontinuerlig forbedring knyttet til emneevaluering, er vi avhengig av å måle hvordan dagens gjennomføring av undervisningen fak-

tisk fungerer. Videre må vi bruke resultatet av disse målingene til på bestemme hvilke endringer som bør gjennomføres til neste gang emnet skal undervises.

Vi vil med utgangspunkt i litteraturen se på ulike styrker og svakheter knyttet til emneevaluering og bruk av referansegruppemetodikk. Videre vil vi presentere resultater fra en spørreundersøkelse vi har utarbeidet for studenter og faglærere. I disse undersøkelsene har vi bedt deltakerne om gjøre rede for egne erfaringer med dagens praksis ved emneevaluering basert på referansegruppemetodikk. Med utgangspunkt i sentrale artikler og resultater fra spørreundersøkelsene, peker vi så på svakheter med dagens praksis og hvordan vi kan nå målsetting for kvalitetsutvikling på emnenivå ved hjelp av referansegruppemetodikk.

2 Styrker og svakheter ved bruk av referansegruppemetodikk

Knyttet til emneevaluering er det viktig at vi får innspill fra de som faktisk vet hvor utfordringene ligger, nemlig studentene. I følge Stålhane, Bratsberg og Midtstraum [8] er det studentene som kjenner best til hvordan de lærer på en best mulig måte og hva de liker eller ikke liker ved et emne. Dette gjelder for alle sider ved et emne med unntak for emneinnholdet, som må utformes av en person med fagkompetanse - typisk emneansvarlig. Det er viktig at evaluering både ser på hva studentene er fornøyd eller misfornøyd med, og etterspør konkrete årsaker for at dette skal kunne gi et tilstrekkelig grunnlag for forbedring.

Dagens praksis med referansegrupper har to viktige mangler, ifølge Stålhane et al. [8], som vi bør ta hensyn til:

- referansegruppene representerer ikke hele klassen. Ofte skyldes dette manglende engasjement fra klassen.
- de synspunkter som blir registrert kommer kun fra medlemmene i referansegruppen og ikke klassen. Dermed blir de irrelevante.

Dette bør påvirke prosessen med datainnsamling slik at vi jobber aktivt for å engasjere hele klassen. Vi må sikre bredden i de dataene som samles inn for å sikre validiteten. Dette ansvaret ligger både på studentene, medlemmene i referansegruppen og emneansvarlig.

Kvalitetsarbeid er en kontinuerlig prosess der vi ifølge Sindre [7] kan dele inn i to muligheter når det kommer til forbedring av studentenes læring - såkalt korte- og lange forbedringssykluser. Der man ser på hvilke endringer/ tiltak som kan gjøres inneværende semester (kort forbedringssyklus), versus det å gjøre endringer som påvirker kommende semestre (lang forbedringssyklus) for å styrke læringsprosessen til studentene. Når det gjelder evaluering av emner må vi dermed være spesielt oppmerksomme på at vi dekker begge disse forbedringssyklusene. Ofte fokuseres det for mye på lange forbedringssykluser og dette har betydning for studentenes motivasjon til å delta i referansegruppearbeid [7]. Evalueringen må

derfor gjennomføres på en slik måte at en ivaretar innspill og endringsbehov også knyttet til innværende semester.

Det er viktig å være tydelig på hva det er en ønsker å evaluere med referansegrupperarbeidet. Skal vi evaluere lærerens prestasjoner i forbindelse med undervisningen, kvaliteten på lærematerialet, kvaliteten på læringsaktivitetene, lærerens innsats i klasserommet eller er det læringsutbyttet til studentene [7]? Edstrøm [3] er også inne på noe av de samme tankene rundt evaluering. Det er viktig å fokusere på hva det er vi evaluerer og dersom vi ender opp med et for ensidig fokus på emneansvarlig og dennes prestasjoner, vil ikke evalueringen få ønsket effekt. Fokuset endrer seg fra forbedret læringseffekt til brannvarsling hvis det stor misnøye i et emne. Constructive alignment [1] fokuserer på at det er samsvar mellom læringsutbytter, læringsaktiviteter og vurderingsform. Dette er i tråd med NTNUs kvalitetsystem som også har studentenes læring som en målordikator for kvalitet i emner og studieprogram. Edstrøm [3] ser emneevaluering som en del av constructive alignment, der også emneevalueringen må være samstemt med læringsutbytter, læringsaktiviteter og vurderingsform. På denne måten vil evalueringspraksisen støtte forbedring av studentenes læring.

Det er ifølge Omland [6] viktig at man ikke overbelaster referansegruppen når det gjelder å samle inn data fra klassen for å unngå evalueringsslitasje. Her må emneansvarlig også bidra og dette kan gjøres på flere ulike måter. En måte å løse dette på er å avklare hvordan datainnsamlingen er planlagt allerede i det første møtet med klassen. På den måten kan man engasjere klassen og styre deres forventninger til hvordan data vil bli samlet inn.

Det er viktig å styre forventningene til hvordan en referansegruppe skal arbeide og hvilke resultater som kommer ut av dette arbeidet. Vi kan med fordel avklare tidlig hvilken type problemstillinger som kan løses i en slik gruppe og hvordan resten av klassen vil bli involvert i dette arbeidet. Dette vil bidra til en forventningsavklaring som er viktig for å sikre at studentenes forventninger ikke er for høye [8].

Studenter opplever en del usikkerhet rundt hva resultatet av referansegrupperarbeidet vil bli brukt til. Vil faglærerne bruke dette for å sikre en kvalitetsforbedring eller blir det bare bli liggende i en skuff? Å vise til at dette arbeidet faktisk munner ut i konkrete resultater har stor betydning for motivasjonen til å delta i referansegrupper [6]. Emneansvarlig må derfor legge en del arbeid i å tydeliggjøre hensikten med referansegrupperarbeidet og gjerne peke på hvilke tiltak som er gjennomført tidligere i et emne.

3 Metode

Gjennom å se på sentrale og relevante artikler innen området emneevaluering og referansegruppemetodikk har vi avdekket ulike problemstillinger som vi øns-

ket å utforske nærmere i lys av NTNU sitt kvalitetssystem. Vi utarbeidet to spørreundersøkelser, en rettet mot studenter og en mot faglærere. Undersøkelsene ble distribuert ut til studenter og faglærere tilhørende studieprogram ved Institutt for datateknologi og informatikk, i etterkant av vår-semesteret 2021. Vi ønsket svar fra studenter både med og uten erfaring med å sitte i referansegruppe. Tilsvarende for faglærere med tanke på emneansvar.

Spørreundersøkelsene ble organisert i fire deler og de var knyttet tett opp mot hvordan prosessen for emneevaluering ved bruk av referansegruppemetodikk ved vårt institutt gjennomføres. Innenfor de ulike fasene tok vi med spørsmål der vi adresserte flere av de problemstillingene som vi tidligere hadde avdekket, rekruttering, sikre at referansegruppens medlemmer representerer studentene, mulighet til å påvirke korte og lange forbedringssykluser mfl. I tillegg ville vi samle inn data om erfaringer med ett nytt administrative støttesystem for kvalitetsarbeid, hvordan dette ble mottatt og om det bidrar positivt i kvalitetsarbeidet.

I informasjonsmaterialet til spørreundersøkelsene har vi ikke definert hva vi mener med kvalitet i et emne og hvilket kvalitetsperspektiv vi har. Dette kan ha hatt betydning for hvordan respondentene har tolket spørsmålene og besvart undersøkelsen på ulikt grunnlag. Biggs [2] peker på at kvalitet kan måles innenfor både læring og undervisning som da representerer to ulike perspektiver for kvalitet. NTNU sitt kvalitetssystem for emneevaluering omfatter begge disse perspektivene, samtidig som det også skal være fokus på sammenheng mellom læringsmål, læringsaktiviteter og vurderingsform.

4 Resultater

4.1 Del 1 - Bakgrunn

Antall respondenter:

Totalt antall studentsvar: $n = 74$, har deltatt i referansegruppe: $n = 28$.

Totalt antall faglærersvar: $n = 14$, hatt emneansvar i minst ett emne: $n = 14$.

Vi har fått inn flest svar fra studenter og emneansvarlige tilhørende studiested Trondheim og studieprogram Bachelor Ingeniørfag, data. Men vi har også respondenter på undersøkelsen fra de andre studiestedene og ulike studieprogram fordelt på ulike årskull på bachelor- og masternivå.

4.2 Del 2 - Forarbeid

Figur 1 viser svarfordeling i prosent av studentenes opplevelse og motivasjon for deltakelse i referansegruppe. Vi har ikke registrert merkbare forskjeller mellom studiestedene eller studieprogram. Dette kan skyldes at andelen respondenter fra Gjøvik og Ålesund som har deltatt i referansegruppe var lavere enn for studiested Trondheim, slik at det ikke kan trekkes entydig konklusjon over forskjeller mellom studiestedene. Av figur 1 ser vi at studentene opplever at referansegruppearbeidet i større grad gir mulighet til å påvirke kvaliteten i et emne for kommende

semestre kontra inneværende semester (korte versus lange forbedringssykluser).

I hvilken grad er du enig i følgende utsagn om deltakelse i referansegruppe-arbeid
(1) I liten grad (2), (3), (4), (5) I stor grad

	1	2	3	4	5	Vet ikke / Ikke relevant
Deltakelse i ref.grupp gir meg god mulighet til å påvirke underv. inneværende semester	3,6 %	21,4 %	17,9 %	39,3 %	17,9 %	0 %
Deltakelse i ref.grupp gir meg mulighet for å bidra i kvalitetsarbeid og heve kvaliteten for kommende semester i emnet	3,6 %	0 %	3,6 %	39,3 %	53,6 %	0 %
Deltakelse i ref.gruppe gir meg en god referanse å ha på egen CV i ettertid.	35,7 %	21,4 %	17,9 %	14,3 %	7,1 %	3,6 %
Deltakelse i ref.gruppe gir meg motivasjon til å delta i andre emners ref.gruppe	21,4 %	21,4 %	28,6 %	21,4 %	7,1 %	0 %

Fig. 1. Studentenes motivasjon for deltakelse i referansegruppearbeid

Vi spurte også de studentene som ikke hadde deltatt i referansegruppearbeid om årsak til at de ikke hadde deltatt. Hovedårsak til å ikke delta i referansegruppe ble rapportert å være egen kapasitet, arbeidsbelastning i studiet, familiesituasjon eller at andre har vært raskere til å melde seg når anledningen har bydd seg. Verdt å merke seg er at 10,8% av de som ikke har deltatt i referansegruppe grunngir det med at de ikke tror referansegruppens arbeid har en reell påvirkningskraft for kvaliteten i et emne.

Til sist i del 2 hadde vi et åpent spørsmål der studentene kunne komme med tips til hvordan motivere/ rekruttere til deltakelse i referansegruppe. Her kom det flere gode innspill og et punkt som ble nevnt av flere var det å informere om hva referansegruppe er, hvilke tiltak som er gjort i emnet basert på tidligere års referansegruppearbeid og informere klassen underveis i semesteret, kunne være nyttig med tanke på å motivere til deltakelse fra studentene.

”Vise konkrete eksempler på hvordan en eller flere referansegrupper har forbedret et emne. Få oppdateringer fra foreleser når underveis i året om hva personen har fått av tilbakemeldinger fra referansegruppa og hva han/hun gjør for å endre/forbedre problemet”

Det ble også rapportert at enkelte emneansvarlige opplevdes som mindre mottakelig for kritikk og tilsynelatende ikke var opptatt av forbedring av kvalitet i emnet.

”Sørge for at alle forelesere er mottakelige for eventuell kritikk; jeg meldte meg kun til forelesere jeg fikk inntrykk av at ønsket å forbedre seg. Veldig mange forelesere virker lite mottakelige for kritikk og gir en følelse av at de ikke bryr seg om å forbedre seg selv og emnet de underviser i.”

4.3 Del 3 - Gjennomføring og studentenes engasjement

Respondentene på undersøkelsen viser at studentene opplever at de har gode

muligheter til å komme med innspill til agenda for referansegruppemøtene og at de blir lyttet til. I noen tilfeller fører innspill til konkrete tiltak både inneværende og kommende semestre. Dette korresponderer også med emneansvarliges svar i spørreundersøkelsen. Selv om studentene som sitter i referansegruppe opplever det som vanskelig å få innspill fra klassen, så føler de likevel at de representerer kullet og at de har støtte fra klassen. Som regel er det kun få studenter som gir tilbakemelding selv om referansegruppen legger til rette for at alle skal få mulighet til å komme med innspill. Figur 2 viser en oversikt over hvilke kanaler referansegruppen har prøvd for å nå så mange som mulig i klassen.

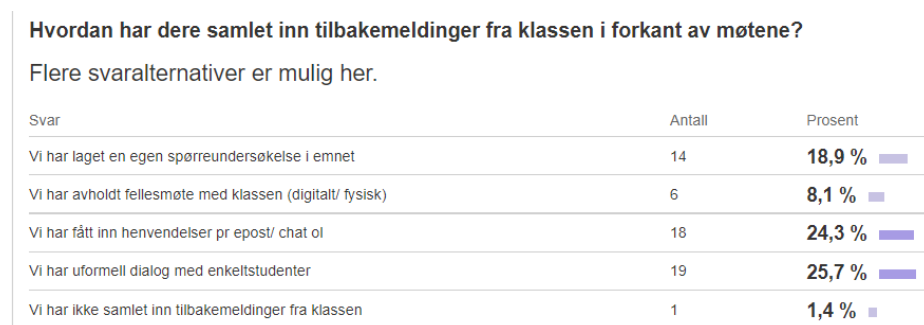

Fig. 2. Hvordan har referansegruppen samlet inn tilbakemeldinger fra klassen

Det kom inn flere kommentarer under åpent spørsmål i undersøkelsen som peker på vanskelighetene ved å skape engasjement fra studenter som følger emnet:

”Det er veldig få som faktisk kommer med tilbakemeldinger. Vi prøvde oss og på et spørreskjema for de som foretrekker det. Vi fekk inn 6 av 35 svar. Det er tydelig at studentane enten er likegyldige til kossen semesteret gjekk, eller rett og slett ikkje tar ansvar med å si i fra.”

”Synes det kan lages standard undersøkelser som sendes ut via Mail til alle studentene. Resultatet av denne kan gjøres kjent for ref.gruppa og foreleser før møtet og diskuteres på møtet.”

40 % av studentene (inkludert de som ikke har sittet i referansegruppe) svarer i denne spørreundersøkelsen at referansegruppen har etterspurt innspill. Noen færre rapporterer at emneansvarlig eller studieprogramleder har etterspurt tilbakemeldinger på emner. Enkelte har på eget initiativ tatt kontakt med referansegruppen, mens en liten andel opplever å ikke bli spurt om innspill. Det poengteres av flere at faglæreres holdning og engasjement til emneevaluering og referansegruppearbeid er essensielt for studentengasjementet.

”Jeg har vært med i flere referansegrupper, og gjennomførelsen varierer veldig med ulike fag/lærere. I noen fag har det ikke vært referansegruppe

og lærere har uttalt at de ikke synes det er nødvendig. At studentene i referansegruppen er engasjerte er selvsagt viktig for god gjennomføring av arbeidet. Men for at studentene skal engasjere seg er det nesten en betingelse at lærerne i faget også er engasjerte og legger til rette for arbeidet.”

Siste spørsmål i del 3 var et fritekst svar: Har du tips til hvordan vi kan bedre gjennomføringen av referansegruppearbeidet? Her kom det igjen flere kommentarer som gikk på emneansvarlig og hvilken betydning dennes engasjement og innstilling har å si for arbeidet i referansegruppene. Videre ble det trukket fram at det bør jobbes med å gjøre praksisen for referansegruppearbeid mer likt mellom de ulike emnene og at arbeidet faktisk fører til konkrete forbedringstiltak.

”Faktisk gjennomføre alle møter etter oppsatt plan og sørg for at emneansvarlig engasjerer seg og setter inn tiltak basert på tilbakemeldinger.”
 ”Strømlijeforming med tanke på når møtene avholdes, sånn at det blir mer likt mellom ulike emner. Opplever at det er stor variasjon på hvor mye vekt emneansvarlig/faglærer legger i referansegruppene.”

4.4 Del 4 - Etterarbeid

Et administrative støttesystem for kvalitetsarbeid er en del av NTNUs systematiske og kollektive arbeid for å utvikle kvaliteten i utdanningstilbudet. Referansegruppene registreres i dette systemet som oppretter et eget MS Teams-område der en finner støtte for de oppgavene som referansegruppen skal gjennomføre i sin evaluering av emnet. Teams-området brukes til å avtale møter med referansegruppen, diskusjoner rundt undervisningsopplegget, samt til å skrive og levere referansegrupperapporten. Det administrative støttesystemet er relativt nytt og både studenter og emneansvarlige rapporterer i denne spørreundersøkelsen at de har litt varierende kjennskap til og erfaring med dette så langt.

”Har aldri hørt om KASPER¹, og brukte ikke teams plattformen når jeg satt i ref. gruppe. Videre visste jeg heller ikke at man egt skal motta en signert attest.”

”Alle system som vi er inne på så sjelden, må i praksis læres på nytt hver gang.”

”Arbeidet med referansegrupper er forholdsvis lite kompleks da det er få deltagere. Det er en fordel at mest mulig kan skje utenfor et stivbent støttesystem. I det gamle administrative støttesystemet fantes det mange gode verktøy som ikke er vellykket overført til det nye systemet.”

Majoriteten av studentene og emneansvarlige som har svart på spørreundersøkelsen mener at referansegruppens arbeid er viktig med tanke på utvikling av kvaliteten i emnet (Figur 3 og 4).

¹ KASPER: Administrativt støttesystem for kvalitetsarbeid

På bakgrunn av referansegruppen egnevaluering på siste ref.gruppemøte– hvor viktig mener du arbeidet i referansegruppen har vært, for utviklingen av kvaliteten i emnet?

(1) Lite viktig (2), (3), (4), (5) Veldig viktig

Svar	Antall	Prosent
1	0	0 %
2	2	14,3 %
3	1	7,1 %
4	5	35,7 %
5	4	28,6 %
Egenevaluering er ikke gjennomført	2	14,3 %

Fig. 3. Emneansvarliges oppfatning av referansegruppearbeidets betydning for kvalitet på emnenivå

På bakgrunn av referansegruppen egnevaluering – hvor viktig mener du arbeidet i referansegruppen har vært, for utviklingen av kvaliteten i emnet?

(1) Lite viktig (2), (3), (4), (5) Veldig viktig

Svar	Antall	Prosent
1	1	3,6 %
2	1	3,6 %
3	7	25 %
4	12	42,9 %
5	3	10,7 %
Egenevaluering er ikke gjennomført	4	14,3 %

Fig. 4. Studentenes oppfatning av referansegruppearbeidets betydning for kvalitet på emnenivå

Avslutningsvis i spørreundersøkelsen hadde vi et åpent spørsmål der vi la inn mulighet for å komme med tips/ forslag til hvordan forbedre prosessen knyttet til referansegrupper. Emneansvarlige var her opptatt av å ha eierskap til prosessen og selv ha mulighet til å påvirke hvordan den skal gjennomføres. Erfaringsdeling og bedre informasjon rundt rutiner og administrative støtteverktøy som skal benyttes er også et ønske fra emneansvarliges side.

”Det bør være opp til den enkelte emneansvarlige å finne et god prosess. Sentrale prosesser uten eierskap kan bli lite motiverende.”

”Spre mer kunnskap og skap rom for erfaringsdeling om gjennomføring av referansegruppearbeidet.”

Studentene som har svart på spørreundersøkelsen har størst fokus på at referansegruppeprosessen blir gjennomført på en ryddig og forutsigbar måte. I tillegg blir det trukket fram at arbeidet i referansegruppene må viderefremmes underveis i semesteret til de studenter som ikke deltar i referansegruppen for å holde disse orientert, samtidig som å bidra til mer engasjement underveis i semesteret.

”Referanse gruppa burde oppdatere hele klassen på problemer som blir sendt inn, og om ingen er sendt inn burde de si det. Denne oppdateringen burde skje i starten av forelesning og minst 2 ganger i semesteret”

5 Diskusjon

Egne erfaringer med emneevaluering ved bruk av referansegruppemetodikk er overveiende positiv og i tråd med de tilbakemeldingene vi har fått, fra både studenter og emneansvarlige gjennom spørreundersøkelsene. Når emneevaluering gjennomføres i tråd med intensjonene, bidrar det til å skape motivasjon blant studenter og emneansvarlig kan bruke referansegruppemøtene som et godt hjelpemiddel for kvalitetsforbedring av sine emner. Det som er verdt å merke seg er at slik emneevaluering gjennomføres ved NTNU idag, så har emneansvarlig stor frihetsgrad i selve gjennomføringen. Det har ført til, slik vi har sett i svarene fra spørreundersøkelsene, at utførelsen av emneevaluering varierer. Videre har vi også sett at emneansvarliges holdning til bruk av referansegruppemetodikk påvirker studentenes engasjement og motivasjonsnivå med tanke på deltakelse i referansegruppearbeid.

For å lykkes med emneevaluering ved bruk av referansegruppemetodikk, er det viktig med forankring blant emneansvarlige. Det er disse som skal implementere denne delen av kvalitetssystemet. De må derfor være bevisst sin rolle, hvilket ansvar de har og hvilke forventninger ledelsen har til dem med tanke på kontinuerlig kvalitetsforbedring i emner. Hvordan skal vi bygge en organisasjonskultur som favner de gode planene for kvalitetsarbeid ved NTNU? Gynnild [4] trekker i sin studie fram dette med å etablere og bidra til god kvalitetskultur - med fokus på sammenhenger mellom undervisning og læring, som en stor utfordring. Sentrale prosesser uten eierskap kan være lite motiverende for enkelte, noe som også kom fram av spørreundersøkelsen rettet mot faglærerne. Som et først skritt i det skape mer forutsigbarhet og homogen gjennomføring av emneevaluering, kan en starte på studieprogramnivå. Dette for å sikre at emneansvarlige innenfor hvert enkelt studieprogram har en samstemt forståelse for kvalitetsarbeid og hvilken praksis en skal følge. På denne måten får emneansvarlige muligheten til å være mer delaktig, og kan påvirke praksisen og tilpasse emneevalueringen til emnets egenart. Det er også viktig at emneansvarlige er godt kjent med "NTNUs kvalitetssystem for utdanning" og hvilke administrative rutiner og støttesystemer de må forholde seg til.

6 Anbefalinger

Våre anbefalinger til emneansvarlige med ansvar for emneevaluering er basert på de resultater vi har pekt på og de erfaringer vi har gjort oss i forbindelse med emneevaluering av egne emner. Som emneansvarlige vil vi etterfølge anbefalingene framover og oppfordrer også andre emneansvarlige til å prøve ut disse i egne emner.

6.1 Gjennomføring av referansegruppemøter

Basert på de funnene vi har gjort gjennom spørreundersøkelsene, litteraturen og egne erfaringer har vi utarbeidet et konkret forslag til hvordan gjennomføring av

emneevaluering med bruk av referansegruppemetodikk kan gjøres. Vårt forslag tar utgangspunkt i NTNUs veiledende retningslinjer for emneevaluering og imøtegår flere av de svakheter vi har pekt på i denne artikkelen.

Motivasjons-/rekrutteringsmøte med hele klassen

Rekrutteringsmøtet gjennomføres tidlig i semesteret for å bidra til forankring, engasjement og forventningsavklaring. Dette møtet bør rette søkelyset på følgende momenter:

- Beskrive referansegruppens mandat, rolle og hvilke forventninger faglærer har til dette arbeidet
- Skape motivasjon for denne type arbeid i referansegruppe gjennom å vise frem hvilke tidligere endringer som er gjennomført basert på dette arbeidet
- Skisser et par-tre aktuelle problemstillinger der faglærer ønsker innspill til undervisning og læringseffekt
- Rekruttere medlemmer til emnets referansegruppe dette semesteret

Møte 1 med referansegruppen - Etablering

Det første møtet i referansegruppen gjennomføres helt i starten av semesteret etter at rekrutteringsmøtet med klassen er avholdt. Møtet setter rammene for det arbeidet som skal gjennomføres og knytter det til tidligere gjennomføringer av kurset. Dette møtet bør rette søkelyset på følgende momenter:

- Konstituering av referansegruppen, gjennomgang av mandat og formål
- Gjennomgang av tidligere emnerapporter inkludert hvilke tiltak som er foretatt for inneværende semester
- Gjennomgang av planlagte læringsaktiviteter og undervisningsopplegg (undervisningsplanen, læringsaktiviteter, nivå/vanskelighetsgrad, progresjon, arbeidsmengde og forventet egeninnsats)

Møte 2 med referansegruppen - Korte forbedringssykluser

Møte 2 i referansegruppen bør arrangeres omtrent halveis i semesteret og har fokus på de korte forbedringssykluserne. Det vil si, tiltak som gjennomføres innneværende semester. Som tidligere avdekket så er det viktig for studentenes motivasjon for å delta i referansegruppearbeid, at noen kvalitetsforbedringer i emnet også blir gjennomført inneværende semester.

Referansegruppens medlemmer skal representere klassen, og er dermed avhengig av tilbakemeldinger fra medstudentene. Det har vist seg problematisk og ressurskrevende å innhente slike tilbakemeldinger. Schaathun og Schaathun [9] argumenterer for bruken av fokusgrupper for å få mer dybde i tilbakemeldingene fra studentene, og at ved riktige forutsetninger så kan referansegruppen være en slik fokusgruppe. Dette innebærer blant annet at agendaen for møtene i referansegruppen må dekke tema innen læring i tillegg til undervisning. Et annet moment som Sindre [7] påpeker, er at det ikke er gunstig å overlesse referansegruppen med ansvar for datainnsamling. Isteden hevder han at fagstaben har

bedre forutsetninger til dette arbeidet både med tanke på erfaring, tilgang til studentene og når det kommer til infrastruktur. I lys av dette introduserer vi klassenstime. Klassenstime er et virkemiddel vi har prøvd ut noen semestre, der studieprogramleder samler studentene i hvert kull og kjører emneevaluering. Studieprogramleder stiller som objektiv part og organiserer studentene i mindre grupper som hver får i oppgave å komme med 3 bevaringspunkter og 3 forbedringspunkter for hvert av emnene de har inneværende semester. Resultatene registreres sorteres og gjennomgås i plenum for å sikre riktig forståelse for punktene. Tilbakemeldingene deles så med de respektive emneansvarlige og referansegrupper som datagrunnlag i de påfølgende referansegruppemøtene. Det andre møtet bør rette søkelyset på følgende momenter:

- Tilbakemelding/ kommentarer på gjennomførte læringsaktiviteter
- Sammenhengen mellom læringsutbytter, gjennomførte læringsaktiviteter
- Forslag til korrigerende tiltak for inneværende semester

Møte 3 med referansegruppen - Lange forbedringssykluser

Det siste møtet i referansegruppen retter søkelyset mot de lange forbedringssykluserne, altså kvalitetsforbedring for neste semester emnet skal kjøres. Resultater fra klassenstime tas også med inn i dette møtet i tillegg til data innsamlet av studentene i referansegruppen via spørreundersøkelser, epost, chat ol. Møtet bør arrangeres etter at eksamen er ferdig slik at studentene også kan vurdere samstemtheten i emnet mellom læringsutbytter, læringsaktiviteter og vurderingsform. Det skal også gjennomføres en egevaluering av arbeidet i referansegruppen. Egevaluering er et viktig bidrag når det gjelder hvordan referansegruppen har utført arbeidet. Er det noe ved prosessen som bør endres på for å gi bedre resultater i kvalitetsarbeidet på emnenivå? Er det noe ved prosessen som vi absolutt bør videreføre? Dette møtet bør rette søkelyset på følgende momenter:

- Gjennomgang av innspill fra spørreundersøkelsen/ klassens time
- Sammenhengen mellom læringsutbytter, gjennomførte læringsaktiviteter og vurderingsform
- Forslag til endringer for neste gjennomføring av emnet
- Egevaluering av referansegruppens arbeid

Etterarbeid

Etter siste referansegruppemøte skriver studentene i referansegruppen sin rapport. NTNU har utarbeidet en ny og oppdatert mal for referansegrupperapporter, som tas i bruk høsten 2021. Den nye malen inkluderer et avsnitt som handler om dialogen studentene i referansegruppen har med emneansvarlige og medstudenter gjennom semesteret. Videre skal de gi sin vurdering av læringsmiljøet, læringsaktiviteter og vurderingsform sett opp mot studentenes læring og læringsutbytte i emnet. Den nye malen gir god veiledning til studentene om hvilke spørsmål som skal besvares, slik at det er tydeligere enn tidligere hva det forventes at referansegruppen skal ha fokus. Referansegrupperapporten vil være vedlegg til emnerapporten, som utarbeides av emneansvarlig. Emneansvarlig

benytter seg her av et administrativt støttesystem for kvalitetsarbeid, der alle emnerapporter skal legges inn.

7 Konklusjon

Vi har vist at emneansvarliges praksis knyttet til referansegruppemetodikk kan være et nyttig verktøy for å gjennomføre evaluering av emner. Dette forutsetter at emneansvarlige er bevisst på gjennomføringen, for å imøtegå potensielle svakheter vi har pekt på i denne artikkelen. Vi har sett at studenter og emneansvarlige er positivt innstilt til referansegruppemetodikk, under gitte forutsetninger. De viktigste forutsetningene for studentene er at referansegruppen er informert om mandat, møter gjennomføres i tråd med gjeldende retningslinjer, tiltak gjøres både for innværende og kommende semester og at studentgruppen som tar emnet får informasjon underveis om evalueringsarbeidet som gjøres. De viktigste forutsetningene for emneansvarlige er at det er skapt en kvalitetskultur i kollegiet, at det er etablert en felles praksis/bevissthet rundt referansegruppemetodikk og at praksisen med emneevaluering er forankret.

Vi ser tydelig at den enkeltfaktoren som har størst betydning for både gjennomføring og resultat av emneevaluering, er emneansvarliges engasjement. Våre anbefalinger danner grunnlaget for en felles praksis for gjennomføring av emneevaluering, og bidrar til å bevisstgjøre emneansvarliges rolle i dette kvalitetsarbeidet.

8 Referanser

1. Biggs, J.: Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education* **32**(3), 347–364 (Oct 1996). <https://doi.org/10.1007/BF00138871>
2. Biggs, J.: The reflective institution: Assuring and enhancing the quality of teaching and learning. Hentet <http://link.springer.com/10.1023/A:10041813310498>. juni 2021 fa. *Higher Education* **41**(3), 221–238 (2001)
3. Edström, K.: Doing course evaluation as if learning matters most. *Higher Education Research & Development* **27**(2), 95–106 (Jun 2008)
4. Gynnild, V.: Kvalitetssystemet i praksis: Ressurser på avveie? *Uniped* **37**(0) (Aug 2014). <https://doi.org/10.3402/uniped.v37.24151>
5. NTNU: NTNUs kvalitetssystem for utdanning oppdatert 2017 hentet 27. aug 2021 fra NTNUs nettside <https://innsida.ntnu.no/wiki/-/wiki/Norsk/Kvalitetssystem+for+utdanning> (2017)
6. Omland, P.: Studentevaluering av enkeltforelesninger i emner med mange undervisere. *Læring om læring* **5**(1), 6 (Nov 2020)
7. Sindre, G.: Emneevaluering og referansegrupper – forbedringer, supplement, alternativer. *Læring om læring* **2**(1), 8 (Oct 2018),
8. Stålhane, T., Bratsberg, S.E., Midtstraum, R.: Course improvement the TQM way p. 10 (2012)
9. Welie Annett Schaathun, Hans Georg Schaathun: Dypevaluering av studentenes læring - Er fokusgrupper svaret? Hentet 12. mars 2021 fra <https://ojs.bibsys.no/index.php/NIK/article/view/256/219>. 2015: Norsk Informatikkonferanse (NIK) (2015)